

Kávéházi beszélgetés Mizser Attilával

Az égbolt – sajtószeműleg

Évek óta terveztem ezt az interjút az amatőrmozgalmal mindenesével, Mizser Attilával. A beszélgetésre végül „semleges terepen”, egy Ráday utcai kávézóban került sor.

Mi készítetett arra, hogy végre „szóba állj” velem?

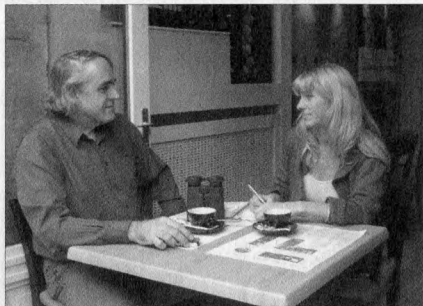
Úgy érzem, van néhány dolog, amit el kell mondanom, de egy szerkesztőségi levél vagy pláne egy „vezércikk” nem igazán megfelelő erre. Egyébként neked igazán szívesen nyilatkozom...

Először következzék a szokványos kérdés: hogyan kezdődött?

Nem tudom megmondani hogyan, és azt sem tudom pontosan megmondani, mikor kezdődött érdeklődésem a csillagászat iránt. A hatvanas évek levegőjében benne volt valahogy az űrkutatás, és kisebb mértékben, de a csillagászat is. Abban a budai óvodában, ahova jártam, a gyerekek gyakran emlegették Gagarint és „Csereskovát”, látod, annyira nagy dolog volt akkoriban az űrhajózás, hogy még a legkisebbek körében is ez volt a téma. Emlékszem a nagy Vosztok-rakétára, amit a BNV-n állítottak ki. A Gemini- és a Szozuz-program hírei szinte mindennaposak voltak az űrverseny idején, nem is szólva a holdutazásokról. Így visszatekintve az a csodálatos, hogy nem lett mindenkiből amatőrcsillagász.

Ezek űrkutatási élmények. És a csillagászatiak?

A családban senkit sem érdekelt a csillagászat. A vidéki, pusztavámi nyári égbolt élménye mellett talán az első, nagyon határozott emlékem egy Lovas Miklóssal készült interjú, amelyben a hazai szupernóva-kutatásról kérdezték. Amikor Miklós elkezdte magyarázni, mi is az a szupernóva, a riporter közbevágott: igen, tudjuk, az Orion

űrhajó fantasztikus kalandjai c. sorozatban láttuk, milyen. Nahát az tényleg fantasztikus, egy füstölgő kátránygolyó volt a Földet fenyegető szupernóva. Mi gyerekek viszont imádtuk azt a filmsorozatot! Első távcsöves élményem 1971 őszéhez kapcsolódik: földrajz tanárunk felvitte az osztályunkat az Uránia Bemutató Csillagvizsgálóba.

Azt hiszem, helyben vagyunk!

Igen, akkoriban az Uránia fénykorát élte, és a mi földrajz tanárunk (nagyon jó tanár volt, szerettem is a földrajzot) természetesen vette, hogy elviszi oda az osztályát. De akkorra már sokféle csillagászati dologról olvastam, így ez a látogatás csak hab volt a tortán. Egy régi kisatlasz apró csillagtérképe alapján próbáltam egyedül azonosítani ott-hon esténként a csillagképeket. Vért izzadtam, mire megtaláltam valamit, és talán az ég 20%-át láttam csak az ablakomból. Szóval nem volt könnyű eleinte a tájékozódás. Később a Wodetzky-féle térkép szárnyakat adott. Egyébként ma is azt tartom, mindenkinél magának kellene megküzdenie a csillagképekkel.

Hogyan kerültél kapcsolatba az amatőrmozgalmal?

Először a Föld és Égben olvastam a Baráti Körről és a Meteorról. Valamikor 1972 végén léptem be a CSBK-ba, jóval 6000 fölötti volt

az igazolványom sorszáma. Akkoriban éven-
te 1500 új belépő volt, össze se lehet hason-
líítani ezt a mai érdeklődéssel: mostanában
olyan 300 új tagunk van évente.

Milyen volt akkoriban az amatőrmozgalom?

Nem tudom, nincs túl sok tapasztalatom.
Tényleg? Nehéz elhinni.

Nézd, én azért léptem be, mert az Uránia
elvilleg csak *CSBK-tagoknak* adott el opti-
kákat. Magányos harcos voltam, jól elvol-
tam a könyveimmel, könyvtárba jártam,
akkori osztálytársaimat nemigen érdekelte
a csillagászat. Jártam a TIT József Attila
Szabadegyetemére, néha az Urániába... Őri-
ási élmény volt először látni-hallani Kulint,
amint előad. Valamikor 1973 késő őszén
tartott egy teltházás előadást a Kohoutek-
üstököséről. Dugig volt az előadóterem, és
ő megismételte az előadását azoknak, akik
nem fértek be. Hatvannyolc éves volt akkor,
de mintha jóval fiatalabb lett volna, akko-
ra kisugárzással, mint senki másnak. Nem
csoda, hogy imádták az amatőrök. Jó lenne,
ha előkerülne a hagyatékából az az előadás,
vagy legalább a vázlat, mert elég sok dolgot
a jegyzeteiből olvasott fel.

*Én 1970-ben születtem, és téged hallgatva
igazán sajnálom, hogy nem ismertem
személyesen Kulint...*

Pedig az életkorodtól nyugodtan...
*Ez igaz, de ugye most én vagyok a riporter,
én kérdezek. A hatvanas-hetvenes években
állítólag mindenki távcsövet épített. Te is?*

Természetesen! Egyébként volt még egy
beszerzési forrás, a Tanért Uránia boltja
a Lenin körút 96-ban. Ott mindenféle
MOM-optikákat lehetett kapni, egytagú
objektíveket, okulárnak való lencsékét is.
Megépítettem én is a magam 40/1000-es
dióverőjét, kicsit később meg egy 150/1640-
es Newtont. Mindkét távcső borzalmas volt,
amatőr létem sötét korszaka ez. Sötét, mert
a dióverőből olyan kevés fény jött ki, hogy
még a Galilei-holdakat se nagyon láttam
vele. A nagy tükrös pedig használhatatlan
volt, leginkább a szerencsétlen mecha-
nika miatt. A gyenge bevonatok és a silány
okulárok miatt kevés fény jött ki belőle,
alig lehetett 12 magnitúdó alá menni vele.

Ezt már változós koromból tudom, hiszen
pl. a VZ Cas mirát is észleltem a 15-össel.
Egy játszótéri korláthoz támasztva. Mert az
legalább masszív volt.

Tehát: változózás! És az hogy kezdődött?

Ezt már megírtam a szeptemberi Meteor-
ban. Döntően Keszthelyi Sanyinak köszön-
hetem, hogy komolyabb változós lettem.
Az Öreg Bajnok...

Igen, az Öreg Bajnok. Ő a hetvenes évek-
ben borzasztó sokfélét csinált, rengeteg dol-
got szervezett, és ami a lényeg: sok amatőrt
lelkesített. Meteorozni, változózni, állatövi
fényezni, holdsarlózni, sőt „Messierezni” a
főváros kellős közepéről... Szinte mindegy
is, hogy mit, csak észlelni! Engem is ő lelke-
sített, és ő szervezett be az észlelő amatőrök
közé. Az egy csodálatos világ.

Mi a csodálatos abban a világban?

Az a csodálatos, hogy itt mindenki a saját
szemével, akarja látni, megtapasztalni az
égbolt csodáit. Egész éjszakákat piszmogni
a sötétben, hidegben, kellemetlen testhelye-
zetekben, olyan dolgoknak örülni, amiket a
közönséges emberek még csak észre se vesz-
nek, nem is értékelnek. Az észlelő amatőr
sajátzseműleg akarja felfedezni a Világegye-
temet, ez is csodálatos ebben a társaságban.
„Sajátzseműleg.” Szereted a szójátékokat?

Igen, szeretek a szavakkal játszani.
*Akkor most én játszom kicsit a szavakkal.
Észlelő amatőr – mondod. Van másmilyen
amatőr is?*

Úgy húsz évvel ezelőttig úgy gondoltam,
hogy az amatőr egyenlő az észlelő amatőrrel.
Sőt az emberiség azon elenyésző része,
amelyik nem változózni, legalábbis erősen
fogyatékosnak tekintendő... Ma már másként
fogom fel amatőrséget: az amatőrcsillagász
mindenfélét csinálhat, például észlelhet is.
Annyi minden belefér abba a szóba, hogy
amatőr! A csillagos éggel való „real-time”
kapcsolat persze nagyon fontos, de a lényeg,
hogy szeresse az ember, amit csinál.

Te szereted, amit csinálasz?

Hát persze... Persze gyakran vannak prob-
lémák, de hát hol nincsenek?
*Lassan tizennyolcadik éve vagy az MCSE
főtitkára. És ez hogy kezdődött?*

Ha egészen pontos akarok lenni, akkor ez a dolog 1986-ban kezdődött.

De hát akkor még nem is volt MCSE...

Várd ki a végét! 1986-ban meghívtak az USA-ba, az AAVSO jubileumi találkozójára, és közvetlen közelből láthattam az ottani amatőr életet. Egy nagyon jól szervezett változós egyesület vendége voltam! Jártam a keleti part nagy távcsöves találkozóján, a Stellafane-en is. Ez az amatőr távcsöves „jamboree-k” mekkája, alfája és omegája: 1926 óta jönnek össze az amatőrök a Brezy Hill-en. Amikor ott jártam, háromezren gyűltek össze. Valami egészen fantasztikus élmény volt. Rengeteg híres amatőrrel találkoztam, vendéglátóim tényleg bevitték az események sűrűjébe. David Levyvel akkor paroláztam, amikor még csak egyetlen egy üstököse volt. Egyébként évekig ő fizette az AAVSO-tagdíjamat. Walter Scott Houstonnal a mélyegezésről és az ő kedves magyar barátjáról, Szentmártoni Béláról beszélgettem. Ott volt Stephen O'Meara, John Bortle, Dennis di Cicco, Charles Scovil, a profik közül Brian Marsden, és persze távcsőépítők száza. A szakadó eső ellenére végig nagyon jó hangulatban! Ma is ezekből a húsz évvel ezelőtti élményekből építkezem.

Mindaz szépen hangzik, de mi köze ehhez az MCSE-nek?

Az a köze, hogy közelről láttam egy nagyon jól működő civilszférát, ahol pl. 1 dollárért adnak el egy komplett házat a bostoni távcsőépítő amatőröknek, hogy nyugodt körülmények között építhessenek távcsövet. Úgy 88–89 táján, amikor az MCSE újjáalakult, volt egy álmom, hogy mi is elindulunk ebbe az irányba. Ma már persze tudom, hogy elég naiv voltam. De egy-két dolog azért megvalósult. Ha nem látom a Stellafane-t, nem hiszem, hogy valaha is elkezdem szervezni a mi távcsöves találkozóinkat. Amerikában óriási hagyománya van a civil szerveződéseknek, az önkéntes munkának, az adományozásnak. Ez nálunk még mindig csak alakulóban van, pedig lassan eltelt már két évtized a rendszerváltás óta.

Miért kellett újjáalakítani 1989-ben a negyven évvel ezelőtt megszüntetett

MCSE-t? A TIT Csillagászat Baráti Köre nem volt elég jó?

1989-ben nagy felbuldulás volt az országban, egy új törvény lehetővé tette, hogy könnyebben alakuljanak egyesületek. A CSBK akkora valahogy kipukkadt, többen is úgy gondoltuk, valami újat kell kezdeni. Kézenfekvő volt az MCSE újjáalakítása: vissza a gyökerekhez! Ezzel Kuljn György is maximálisan egyetértett. Emellett én az MCSE-ben láttam az egyedüli lehetőségét annak, hogy a Meteor megmaradjon, mert bizony többször is meg akarták szüntetni! *Az első három évben az Uránia Bemutató Csillagvizsgálóban működött az újjáalakult MCSE. Miért kellett távoznia?*

Nem szívesen beszélek erről. Nagyon sokáig úgy éreztem, hogy az amatőrmozgalom természetes központjának a Sánc utcában kell lennie. Amit ott Kuljn létrehozott, az olyan érték, mint mondjuk a Nemzeti Színház – és most nem az épületre, hanem a társulatra gondolok. Viszont az Uránia vezetése akkor már úgy vélte, az amatőrmozgalom nem igazi érték. Három évig húztuk ott, az utolsó hónapokban megkeserítették az életünket, szinte lehetetlenné vált az egyesületi munka. 1992 márciusában aztán elzavartak bennünket. Fájdalmas volt számunkra, de tettük a dolgunkat, és az utóbbi 15 év fejlődése azt mutatja, hogy nagyon is megállunk a lábunkon. Mindehhez azért még szükségesem, hogy úgy 1976-tól számítottam urániásnak, és lélekben ma is az vagyok. Az amatőrmozgalom bölcsője kétségkívül az Uránia Bemutató Csillagvizsgáló volt. De nem lehet bölcsőben leélni egy életet.

Ez Ciolkovszkij-parafrazis...

Jobb híján. Aktuális, hiszen ötven éves az űrkorszak.

Ötven év múlva milyen lesz az amatőrmozgalom? Lesz-e még MCSE?

Hú, ezek nehéz kérdések! Nem vagyok valami nagy álmodozó, a jövőbe meg éppen-séggel nem látok. Az a digitális forradalom, amit mondjuk az utóbbi öt-tíz évben tapasztaltunk, még inkább átformálhatja az emberek közti kapcsolatokat. Nem biztos, hogy ötven év múlva egyáltalán szükség lesz

olyan egyesületekre, mint az MCSE. Hogy az embereknek szükségük lesz valamiféle közösségre, az egészen biztos, de hogy „minden másként lesz”, az még biztosabb. Kérdés, hogy milyen lesz az a közösség. Az állandóan valamilyen digitális kütyүн kommunikáló fiatalokat elnézve vannak félelmeim, de meglehet, alaptalanok. De hát a világ amúgy is folyamatosan változik, akár tetszik az embernek, akár nem. Magát az amatőrizmust is már most fenekestől felforgatta a digitális forradalom. Nézd csak meg a „gótus” távcsöveket, a digitális asztrofotókat! Ilyenekről a mi fiatal korunkban talán a nagy obszervatóriumokban sem álmodtak. A fejlődés döbbenetes. Kézenfekvő, hogy ez a trend folytatódik, csak éppen egyre gyorsulva, közben pedig egyre finomodva. A Galilei-élményt felváltotta a Hubble-élmény. Számomra nagy kérdés az is, hogy a hagyományos vizuális észlelés mennyire marad meg. Lehet, hogy ötven év múlva mindenki valamilyen digitális képerősítőt nyom be majd a szeme helyére. Ha ugyan lesz mit nézni a fényszennyezett égen, az éjszaka is világitó műnap mellett.

Térjünk vissza a jelenbe. Milyen érzés Kulin György örökösének lenni?

Sokan vagyunk örökösök, sokan visszük tovább az általa indított mozgalmat. A mérce, amit ő felállított, nagyon magas. Ahogy mondani szokás, minden száz évben egyszer születik olyan kaliberű ember, mint Kulin. Lehet, hogy 2005-ben már megszületett a huszonegyedik század Kulin Györgye. Majd kiderül, várjunk türelemmel.

Túláságosan szkeptikus vagy.

Igen, mondják mások is. Azt is mondják, a mai viszonyok között maga Kulin se tudna csodát tenni. Ez nem igaz. Biztosan kitalálna valamit az „Öreg”, egy fiatal, mondjuk alig 50 éves Kulin György pedig csodákat tenne. Költői kérdés: ki is a szkeptikus?

Milyen érzés lovagagnak lenni?

A Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjére gondolsz? Igencsak elcsodálkoztam, amikor meghívtak a Parlamentbe 2004. augusztus 20-án. Odabent aztán még inkább elcsodálkoztam, hogy mit keresek én

a kupolateremben. Egy sereg, nálam sokkal jelentősebb ember társaságában, köztük olyanok, akik nagyon komoly életművet mutathatnak fel. A legjobb, ha úgy fogjuk fel, hogy ezt a kitüntetést – amellyel egyébként egy fillér nem jár – az egész amatőrmozgalom kapta. Valakik „odafent” úgy gondolták, az amatőrcsillagászat mozgalom érték! Ezt tessék megbecsülni. Ami engem illet, én sokkal többre vágyom: inkább egy élhetőbb Magyarországgal tüntessenek ki, de mindenkit! Egy egészséges, dinamikus, „élhető” civilszférát épp úgy nehéz megteremteni és megfelelően, arányosan támogatni, mint egy élhetőbb Magyarországot. Így aztán marad a könnyebb megoldás, a plecsni.

Nem vagy valami fényes véleménnyel a kitüntetésekéről.

Számomra nem jelentenek túl sokat, de elfogadom, hogy a többségnek igenis fontosak az efféle elismerések. A világ már csak ilyen. De azért van egy „kitüntetésem”, ami tényleg szívet melengető. A 68144-es sorszámú kisbolygó, amit nemrégiben rólam neveztek el a felfedezőik: barátaim, Kiss László és Sárnecky Krisztián. Ezt a pár kilométeres kódarabot a világ minden kincséért nem adnám senkinek.

Valamikor, nem is olyan régen, az MCSE-nek is volt egy távcsöböltja. Mi lett a Telescopiummal?

A Telescopiumban az MCSE 2001 nyaráig volt résztulajdonos. Amikor létrejött, 1998-ban, kitorési lehetőségnek tűnt, olyan potenciális bázisnak, ami a mozgalomnak akkor még nem volt. Nagyon nagyot „szólt” annak idején, a napfogyatkozás-évében, de a napfogyatkozás-szemüvegek mellett igen sok kitűnő minőségű távcsőhöz is hozzájuthattak a Telescopiumban az amatőrök. Az emberek szívesen áldoznak jó optikákra ma is. Mára a távcsöves piac jelentősen átalakult. Ha jobban megnézzük, a sok-sok vállalkozás mögött mindig ott találunk egy-egy ismerős amatőrt, ami azért jó dolog, mert a laikus vásárlókat sokkal alaposabban tájékoztatják a távcsövekről, mint mondjuk egy bevásárlóközpontban, ahol az eladónak fogalma sincs, mi is az a csillagászati távcső.

Ma már csak rovatvezetőként kísérem figyelemmel a távcsöves piac és a távcsőépítés izgalmas világát.

Hogyan telnek egy csillagász mindennapjai?

Erről ne engem kérdezz, nem vagyok csillagász. Nincs csillagász végzettségem, „csak” amatőr vagyok.

Na de korábban az MTA Csillagászati

Kutatóintézetében dolgoztál...

Ez így igaz, de nem csillagászként. Szakalkalmazott ügyintézőként mindenféle ügyeket intéztem. A legjobb „ügyek” persze a távcső melletti fotoelektromos mérések voltak, sokat észleltem a svábhegyi 60-assal, pár évig gyakran jártam fel Piszkés-tetőre, hogy az 50-es Cassegrainnel mérjek. Szép volt az a bő két évtized, amit a Csillagdában tölthettem, annál is inkább, mert igazgatóim, Szeidl Béla, majd Balázs Lajos amatőrmozgalmi munkámat is segítették.

És mivel telnek egy amatőr mindennapjai?

Az én amatőr mindennapjaim köszönöm, jól telnek. Szerkesztem a Meteort, az Évkönyvet, honlapokat töltögetek fel, vezetem a Polaris, intézem az MCSE ügyeit, veszekszem a könyvelővel, a nyomdával, a könyvterjesztőkkel, táborokat szervezek, néha előadok, nyilatkozatot adok, ha megkeresnek, és még ki tudja, mi mindennel foglalkozom. Az MCSE-s dolgok betöltik az egész napot. Nagyon keveset észlelek, többnyire változócsillagokat. Szabadidőmben is a csillagászat van az első helyen. Sok és sokféle zenét hallgatok Bachtól Bartókig, Meolától Meluáig. És igen, mindez nem jöhetne létre nyugodt családi háttér nélkül. A feleségemnek – természetesen észlelőtáborban ismertem meg – sokat köszönhet az MCSE. *A Polaris Csillagvizsgáló 2001 óta az MCSE törzshelye. Mekkora teher az irányítása, fenntartása?*

A Polaris 1979-ben épült, de a 2001-től ment be a köztudatba létezése, amikor oda kerültünk. Adottságai nem túl jók, de mégis sikerült felfuttatnunk, sok-sok ember munkájának köszönhetően. Fontos és ismert intézménnyé vált ez a kis csillagvizsgáló, bár lehetne több látogatónk is. Az ottani stábbal nagyobb dolgokba is bele lehetne

fogni. A kiadások terén a legnagyobb tétel a bérleti díj és a rezi, azonban egyik sem terheli meg komolyabban az egyesületi kasszáját. A felújításokat, fejlesztéseket önerőből végezzük, és van egy nagyon komoly támogatónk is.

Azt mondd, kevés a látogató a Polarisban.

Mi lehet ennek az oka?

Ennek több oka is lehet. A mai „élmény alapú” világban egy hagyományos távcsövezés eleve nem jelent akkora vonzerőt, mint pár évtizeddel ezelőtt. Paradox dolog, de az utóbbi években csökkent a fiatalok természettudományos érdeklődése. Úgy tudom, ez európai jelenség. Vegyük azt hozzá, hogy eleve kevesebb a fiatal manapság, aminek egyszerű demográfiai okai vannak. Emellett Budapesten rengeteg kulturális és szabadidős programot kínálnak, közöttük sok teljesen ingyenes, amivel mi nem tudunk és nem is akarunk versenyezni. Ha egyszerre sok emberhez akarunk eljutni, érdemes olyan programokhoz csatlakozni, mint a Múzeumok éjszakája vagy a Kutatók éjszakája. Akik elmélyültebb távcsöves programra vágnak, azok biztosan megtalálják a Polariszt. Az utóbbi két évben, bár nincs annyi látogatónk, mint 2003-ban, a Mars-közelség évében, de aránylag több az értelmes, nyitott gondolkodású érdeklődőnk, akikkel élmény foglalkozni. Akárcsak a gyerekekkel.

Apropó, gyerekek. Fiaidból csillagász lesz?

Sohasem erőltettem rájuk a csillagászkodást, de ez-az azért ragadt rájuk. A nagyobbik 19 éves, belőle kertész lesz, nagyon szép szakma. A kisebbik 17 éves, belőle Magyarország legjobb basszusgitárosa válhat, ha így folytatja. Egyébként szeretek gyerekekkel, főleg kisiskolásokkal foglalkozni. Nyaranta minden héten van egy bemutató a Polarisban a napköziseknek, amit többnyire én tartok. Mindig van egy-két borzasztóan érdeklődő gyerek, aki már ezt-azt olvasott a csillagokról. A kicsik nyitottak, érdeklődők, sokat tudnak a csillagászatról. Kár, hogy a felnőttek nem mind ilyenek...

Köszönöm a beszélgetést!

Bokor Katalin